

LA INQUISICIÓ A LA CIUTAT DE GIRONA: LA SEVA DOCUMENTACIÓ A L'ARXIU HISTÒRIC PROVINCIAL

PER

GRISELDA JULIOL I ALBERTÍ

I. INTRODUCCIÓ

En la darrera centúria, un dels temes que ha estat de permanent actualitat en la historiografia gironina, és el del jueus. L'estudi de la composició, les activitats econòmiques i culturals, etc. de la comunitat hebraica gironina, així com de les seves relacions amb la resta de la població, han originat desenes d'articles i unes quantes monografies. Des dels primers estudis del pare Fidel Fita, datats en la dècada de 1870, fins a les darreres publicacions de Jaume Marquès i Casanovas en els «*Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*» de 1980, la recentment apareguda «*Bibliografia Històrica de les Comarques Gironines. 1. Ciutat de Girona*», compilada per Ramon Alberch i Joaquim Nadal i Farreras¹ dóna compte de 46 treballs sobre el tema.

De bell antuvi, aquest fet podria induir a pensar en una especial inclinació de la historiografia gironina envers la temàtica heterodoxa. En realitat, els dominis d'aquesta pretesa heterodòxia es troben encerclats pel mateixos murs que delimitaven el call gironí. L'atenció dispensada a la qüestió inquisitorial ho demostra a bastament: en el mateix període solament han vist la llum dos treballs sobre la Inquisició a Girona.²

¹ Girona (Institut d'Estudis Gironins) 1982, col. Monografies, n.º 8.

² Són els següents:

GARCÍA CÁRCCEL, R.: "Notas sobre la Inquisición en Gerona (1487-1505)", dins *A.I.E.G.*, XXII, 1974-75, pp. 191-202.

VENTURA SUBIRATS, J.: "Documentos económicos de la Inquisición referentes a

Aquest migrat panorama fa que continuï tenint validesa l'afirmació que ara fa gairebé deu anys feia R. García Cárcel «(...) creemos que convendrían acercamientos a la problemática inquisitorial por la vía del microanálisis local en cortos períodos cronológicos».³ Per això, hem cregut necessari i rendible dur a terme una recerca que ens portés a localitzar els fons documentals existents a Girona generats directament o indirecta per l'aparell inquisitorial. Obviament, no ignorem el fet de què en tota la bibliografia a l'abast no hi ha cap referència d'aquests pretesos fons auctòctons de la Inquisició i que, per altra banda, el caire fortament centralitzat d'aquesta institució a Catalunya hauria determinat una centralització paral·lela de la documentació a Barcelona. Malgrat tot, hem cregut profitós fer l'intent, que ha donat com a resultat la localització d'una interessant sèrie inèdita, a l'Arxiu Històric Provincial de Girona, intitulada «*Registrum negotium Sancti Offitii Inquisitionis*».

II. ELS ARXIUS GIRONINS I LA INQUISICIÓ

Atenent a la seva finalitat i al període cronològic que cobreixen, inicialment vàrem dirigir la nostra atenció vers tres arxius: l'Arxiu Diocesà de Girona, l'Arxiu Històric Municipal de Girona i l'Arxiu Històric Provincial de Girona, més concretament el seu fons notarial.

A l'A.D.G., ens havia cridat l'atenció l'extraordinària quantitat de processos que apareixen citats en alguns dels seus inventaris parcials, com per exemple, el realitzat pel canonge-arxiver Sulpici Pontich en el segle XVIII. Val a dir que la sèrie general de processos, que abasta des del segle XIV al XIX, compta prop de 450 lligalls i que la relació que podia existir entre la institució inquisitorial i l'església ens feia concebir algunes esperances.

En realitat, aquestes no es veieren confirmades. Els escorcolls realitzats en algunes mostres significatives del total d'aquests processos ens revelaren inequívocament que els assumptes que en constituïren el subjecte eren de caire netament intern. D'altra banda en el transcurs de la investigació vàrem poder constatar la independència del tribunal de la Inquisició en relació a la jerarquia eclesiàstica regular (al respecte veure apèndix n.º 2).

los judíos conversos de Gerona (1490-1504)", dins *Cuadernos de Historia Económica de Catalunya*, XIV, 1976, pp. 79-131.

³ GARCÍA CÁRCEL, R.: *Ibid.* p. 191.

Recentment ha aparegut la «*Guia de l'Arxiu Diocesà de Girona*», deguda al seu arxiver Josep M.ª Marquès i Planagumà (Girona, 1982), que confirma plenament la nostra suposició, quan en el comentari a la secció 2.5 «*Tribunal Eclesiàstic*» diu: «Quan el procés es duia a terme per iniciativa del Tribunal mateix, que inquiria sobre determinats fets punibles, el procés porta el nom d'Inquisició, que no coincideix amb els processos del Sant Ofici de la Inquisició, inexistent, com és natural, al nostre Arxiu».⁴

A l'Arxiu Històric Municipal de Girona la situació és semblant. En l'inventari dels seus fons⁵ no hi consta cap referència al tema que ens ocupa. Solament seria possible localitzar-hi referències molt puntuals a les relacions entre els organismes rectors del municipi i el Sant Ofici, però de cap manera cap sèrie completa susceptible de tractament.

A tall d'exemple, citarem dos documents inclosos en el «*Manual d'Acords*» dels Jurats de la ciutat:

—El primer és una lletra dels jurats de la ciutat adreçada al rei, datada a mitjans de gener de 1488, amb l'objectiu de referir-li els problemes que causava la instal·lació del Tribunal Inquisitorial a Girona.⁶ Les queixes dels dirigents municipals gironins s'afegeixen a la dels consellers de Barcelona, que argumentaven que l'establiment de la Inquisició a Catalunya, alhora que vulnerava pels seus procediments moltes constitucions sobre l'administració de justícia, suposaria la ruïna del país a causa de la fugida dels conversos i la conseqüent minva de la negociació mercantil.⁷

—El segon és un memorial que els Jurats sotmeten a discussió a la sessió del consell general de 10 de juliol de 1567, que descriu els conflictes jurisdiccionals amb la Inquisició en matèria d'ordre públic. Aquest memorial, que donarà lloc a una lletra de protesta adreçada al virrei, que informa dels abusos que cometien els familiars de la Inquisició de la ciutat de Girona, la majoria dels quals eren

⁴ MARQUÈS I PLANAGUMÀ, J. M.^a: *Guia de l'Arxiu Diocesà de Girona*, Girona (Bisbat de Girona) 1982, p. 10.

⁵ ALBERCH I FUGUERAS, R.: *Guia Inventari de l'Arxiu Històric de l'Ajuntament de Girona*, Girona (Servei Municipal de Publicacions) 1983.

⁶ A.H.M.G., Sèrie I.1.1., *Manual d'Acords de 1488*, f. 28v.

⁷ VICENS VIVES, J.: *Els Trastàmars (segle XV)*, Barcelona (Vicens Vives), 1974, pp. 225-227.

taverners, emparant-se després en la seva condició per evitar el processament judicial.⁸

III. LA SÈRIE DELS «REGISTRUM NEGOTIARUM...» DE L'ARXIU HISTÒRIC PROVINCIAL DE GIRONA

L'Arxiu Històric Provincial de Girona, format en la seva major part pels fons dels notaris de la ciutat i de la majoria de localitats de les comarques gironines, no compta per avui amb cap instrument de descripció que ens permeti orientar-nos entre els seus milers de volums. Per això, la seva consulta pot proporcionar-nos encara troballes sorprenents.

Aquesta vegada el senzill recurs al buidatge exhaustiu del fitxer topogràfic —que normalment es limita a consignar per a cada volum el nom del notari i l'any, però que en comptades ocasions conté algunes anotacions més— ens ha permès localitzar una sèrie de llibres notariaus que fan referència a les activitats de la Inquisició a Girona.

En general, els volums notariaus que compten amb alguna indicació al fitxer són els llibres de testaments i d'inventaris, ultra els inevitables «*Diversorum*» i llibres de comptes. Nosaltres, però, n'hem pogut localitzar una cinquantena més dels segles XVI i XVII, entre les quals creierem interessants per als nostres propòsits els següents:

- Notaria Girona-2, registre n.º 459 «Batllia Vegueria».
- Girona-3, n.º 382, «Inquisición. 1577».
- Girona-3, n.º 636, «Requisit».
- Girona-4, n.º 209, «Procesos».
- Girona-4, n.º 373, «Procesos».
- Girona-5, des de n.º 766 fins a n.º 769, «Inquisición».
- Girona-6, des de n.º 654 fins a n.º 662, «Santo Oficio».
- Girona-6, des de n.º 755 fins a n.º 758, «Santo Oficio».
- Girona-8, n.º 48, «Manual de Autos de la Autoridad Apostólica».
- Girona-9, n.º 414, «Procesos».
- Girona-9, n.º 418, «Vegueria».
- Girona-10, n.º 328, «Instrumentos Apostólicos. 1572-1581».

Aquest volum, catalogat incorrectament, és en realitat un senzill «*Notularum*».

⁸ A.H.M.G., Sèrie I.1.1., *Manual d'Acords de 1567*, f. 36.

- Girona-11, n.º 163, «1542. Cámara Apostólica».
- Girona-11, n.º 241, «Requisiciones audiencia». Com en el cas anterior, es tracta d'un «Notularum» mal classificat.
- Girona-11, des de n.º 374 fins a 376, «Requisiciones».
- Girona-11, n.º 380, «1625-31. «Procesos».
- Girona-11, n.º 382, «Reg. Dip.».
- Girona-11, n.º 524, «Balía y Vegueria».

Una vegada consultats els originals, vàrem poder comprovar que solament divuit d'aquests Registres feien referència a les activitats inquisitorials a la nostra ciutat. La resta, encara que es tractava de processos, pertanyien a d'altres institucions (Cort Reial, Cambra Apostòlica, etc.).

A continuació relacionarem, per ordre cronològic, els divuit volums esmentats, descrivint-ne els seus trets més remarcables:

- Notaria Girona-3, n.º 382, notari Benet Reig, «Inquisició».

En el foli n.º 1 porta la següent intitulació:

«Primum Regestrum Negociorum sancti officii sancte Inquisitionis contra hereticam pravitatem et apostasiam, mei Benedicti Reig notarii publici regia auctoritate substituti Jacobi de Campolongo, quondam, publico civitate baiulie et Vicarie gerunde suaram pertinencias notario predicto negocium dicti sancti officii in civitate et diocesis gerundensis».

La primera acta és del dia 9 de febrer de 1577 i la darrera del 25 d'octubre de 1586.

Conté els següents tipus documentals: ⁹

Monitoris, és a dir, citacions del comissari del Sant Ofici al Bisbat de Girona perquè determinats particulars compareguin davant del tribunal que presideix. Normalment les persones citades són familiars de l'esmentat Sant Ofici i s'han vist implicades en alguna denúncia feta per particulars o institucions davant del tribunal inquisitorial.

En algunes ocasions el monitori s'adreça directament a l'interessat i en d'altres, la majoria, al rector de la parròquia on aquell resideix, perquè ho publiqui o ho posi en coneixement de l'amonestat.

Aquest tipus documental constitueix gairebé el 90 % de les actes traslladades en aquest registre i en els que relacionarem a continuació.

En molta menys proporció, també hi trobem ordres de recerca;

⁹ En l'apèndix documental del present article hi hem inclòs exemples seleccionats dels diferents tipus documentals que apareixen en aquests registres.

nomenaments de familiars del Sant Ofici, suplicacions adreçades al tribunal i altres.

—Notaria Girona-5, n.º 767, notari Benet Casellas, «*Inquisición*».

A la coberta: gran creu negra i l'intitulació «*Registrum negotiorum Santi Offitii Inquisitionis*».

La primera acta és de 29 de desembre de 1572 i la darrera de 26 de setembre de 1575.

La tipologia de les actes és molt semblant a la del volum anterior, amb el conseqüent predomini de monitoris. Hi trobem, però noves tipologies:

Preconitzacions («*Preconium*») que són lletres dels inquisidors del Principat o del comissari gironí adreçades col·lectivament a tots els preveres del Bisbat, notificant-los alguna notícia important.

Citacions: actes amb la mateixa estructura dels monitoris destinades a una persona concreta i trameses a través d'un agutzil o misatger.

Durant l'àmbit cronològic d'aquest registre el comissari de la Inquisició al bisbat de Girona és el Reverend senyor Miquel Agullana, doctor en quisqun dret i canonge de la Seu de Girona. Alhora es documenta l'estada a Girona durant aquest període de Pedro de Reinoso, agutzil major del Sant Ofici.

—Notaria Girona-5, n.º 768, notari Benet Casellas, «*Inquisición*».

Aquest registre no presenta cap intitulació. Solament a la coberta posterior hi ha la consabuda creu negra.

La primera acta és del 26 de setembre de 1575 i la darrera de 8 de febrer de 1582.

Continua essent comissari el Reverend Miquel Agullana, substituït esporàdicament pel seu germà, Jaume Agullana, doctor en drets i Ardiaca Major de la Seu de Girona, des del 9 de febrer de 1577.

Els tipus documentals mantenen la mateixa distribució que ja hem comentat.

—Notaria Girona-5, n.º 766, Benet Casellas, «*Inquisición*». Títol de la coberta: «*Registrum Sti. Oficii Inquisitionis*». En el foli primer s'hi llegeix «*Repertorium Sancti Officii*».

Actes des del 19 de febrer de 1582 fins el 30 d'abril de 1585.

El comissari és l'esmentat Miquel d'Agullana fins el dia 31 de maig de 1582, substituint-lo el Reverend Esteve Puig, prior del priorat de Sant Bartomeu de Torres i rector de l'església parroquial de Cors, bisbat de Girona.

Tot i incloent les mateixes varietats documentals, aquest registre es diferencia de la resta per incloure algun quadern, de diferent tamany i relligadura, amb la transcripció de processos del tribunal inquisitorial que tenen relació amb alguna de les actes.¹⁰

—Notaria Girona-5, n.º 769, notari Benet Casellas, «*Inquisición*».

Coberta: «*Regestrum Sancti Officii Inquisitionis*». Creu negra.

Abasta des del 30 d'abril de 1585 fins el 13 d'octubre de 1588. El comissari és el canonge Miquel Agullana.

—Notaria Girona-6, n.º 655, notari Joan Miquel Savarres, «*Sto. Oficio. 1588*».

Amb l'habitual distintiu de la creu negra dibuixada sobre la coberta anterior del llibre, en el foli primer hi trobem el següent encapçalament: «*Regestrum negotium Sancti Offitii Inquisitionis de tempore Joanis Michaeli Savarres, nottarius publicus Gerunde. Huius auctoritatem Sti. Offitii est Commissarius in presentibus civitate et diocesis Gerunde Illustris et admodum Reverendus Dominus Michael de Agullana, V. J. D. canonicis et archidiaconus empuritanensis in ecclesia Gerunde*».

Les actes cobreixen des del 15 de desembre de 1588 fins el 30 de setembre de 1591.

Dins de la coberta darrera, sense estar cosides al llibre, hi ha diferents actes soltes, la majoria de les quals s'inclouen en un nou tipus documental, el de les «*Declaracions*» o denúncies fetes per particulars davant del comissari, de les quals se'n pren nota textualment.

—Notaria Girona-6, n.º 656, notari Joan Miquel Savarres, «*Sto. Oficio. 1593*».

Creu negra a la coberta. Títol interior: «*Secundum regestrum Sancti offitii inquisitionis in presentibus Civitate et diocesi Gerundensi de tempore mei Joanis Michaelis Savarres nottarius publici*».

Les actes notariales, que segueixen presentant la tipologia que ja hem esmentat, van des de l'u d'octubre de 1591 fins al primer de juliol de 1594.

El comissari segueix essent el canonge Miquel Agullana, fins el dia de Santa Magdalena de 1593, moment en què és substituït pel Reverend Montserrat Guilló, també canonge de la Seu de Girona. El motiu d'aquest canvi és el nomenament del primer com a diputat del General de Catalunya.

¹⁰ Per exemple: «*Reverendo Franciscus Rocha, canonicus Sancti Felicis Gerundensis, contra, Matheum Llovet, familiarem Sancti Officii, parochia de Vidreres*».

—Notaria Girona-6, n.º 657, notari Joan Miquel Savarres, «*Sto. oficio. 1594*».

Volum intitulat «*Regestrum tertium negotiorum Sti. officii inquisitionis de tempore mei Joanis Michaelis Savarres, civis honoratis et notarii publici Gerunde et huius Sti. Officii*». Creu negra a la coberta.

Les actes cobreixen el període que va des del dia primer de juliol de 1594 fins al dia 17 de desembre de 1596. Segueix donant-se la distribució que ja hem apuntat, amb un predomini total dels monitoris.

Durant tot aquest temps actua com a comissari del Sant Ofici a Girona el reverend Montserrat Guillo, canonge de la Seu gironina.

—Notaria Girona-6, n.º 654, notari Joan Miquel Savarres, «*Sto. Oficio. 1587*».

Amb la coneguda creu negra a la coberta, aquest manual està encapçalat de la següent manera: «*Quartum registrum negotiorum Sti. Offitii inquisitionis in presenti civitate et diocesi gerundensi de tempore mei Joanis Michaelis Savarres nottarius. Coram Illustris et admodum Reverendo Montserratato Guillo Canonico Sancte Ecclesie Gerundensis, comissario ipsius Sti. officii in Eisdem Civitate et diocesi*».

Actes des del 15 de gener de 1597 fins el 29 de maig de 1599. Com pot observar-se per l'àmbit cronològic del manual, la descripció que figura en el fitxer topogràfic és errònia. Pel que fa a la tipologia documental cal esmentar l'aparició d'un nou document, els «*edictum*», o edictes manats publicar pels inquisidors de Barcelona amb caràcter extraordinari.

El comissari Reverend Montserrat Guillo, ja conegut, renúncia en el mes de maig de 1597 i és reemplaçat pel reverend Jaume Pla, doctor en teologia i canonge del Capítol gironí.

—Notaria Girona-6, n.º 658, notari Joan Miquel Savarres, «*Sto. Oficio. 1599*».

Després del conegut símbol a la coberta, podem llegir en l'encapçalament del foli primer: «*Regestrum Sancti Offitii inquisitionis in civitate et diocesi Gerundensi. Inceptum II Junii MDLXXXXVIII. est Comissarius admodum Reverendus Jacobus Pla sacra teologia doctor canonicus eclesia Gerundensis*».

Seguint la mateixa tipologia, comença el 2 de juny de 1599 i acaba el 18 de maig de 1604. En el foli final: «*Finis quinti libri Sti. officii*».

Cal fer notar la circumstància de què, per absència del notari

titular, aquest es substituït pel seu company Francesc Pasqual entre el 28 de gener de 1602 i el 14 de febrer de 1604.

—Notaria Girona-6, n.º 659, notari Joan Miquel Savarres, «*Sto. Oficio. 1604-06*».

Coberta amb tres creus negres. A l'interior: «*VI Regestrum sancti officii inquisitionis in Civitate et diocesis gerundensis. Inceptus XX maii MDCIII*».

Cobreix des de la data que consta en el títol fins el dia 5 de desembre de 1606.

En una primera etapa, consta com a comissari el Reverend Sebastià Costa, prior de Santa Maria de Cogolls i Hebdomadari de l'església parroquial de Sant Vicens del castell de Besalú. A partir del 30 de juliol de 1505, ho serà el Reverend Josep Teixidor, doctor en teologia i canonge de la Seu de Girona.

—Notaria Girona-6, n.º 660, notari Joan Miquel Savarres, «*Sto. Oficio. 1606-09*».

«*VII Regestrum Sancti officii inquisitionis in civitate et diocesi Gerundensi. Iceptus V decembris MDCVI. Est commissarius Illustris et admodum Rnt. Josephus Texidor v.j.d. canonicus ecclesie Gerundensis*».

Amb les mateixes característiques dels manuals anteriors, aquest abasta des del 5 de desembre de 1606 fins el 31 de març de 1609.

—Notaria Girona-6, n.º 661, notari Joan Miquel Savarres «*Sto. Oficio 1609*».

«*VIII Regstrum Sancti offitii inquisitionis in civitate et diocesi Gerundensi inceptus III aprilis MDCVIII*».

Aquest manual, identificable per la consabuda creu negra frontal, va des del 3 d'abril de 1609 fins el 8 de novembre de 1612.

El comissari Reverend Josep Teixidor, canonge de la Seu de Girona, signa les actes durant tot aquest període, fins a la data de la seva mort, el 21 d'agost de 1612. Entre aquesta data i la de l'acabament del registre hi trobem alguns documents sense signatura.

—Notaria Girona-6, n.º 756, notari Miquel Mascort, «*Santo Oficio. 1622-27*».

«*Regestrum Negotium Sti. officii Inquisicionis de tempore Joannes Michaelis Savarres, notarius publicus Gerunde, usque ad die XIII may MDCXII a die XVIII dicti mensis usque ad tempore meo Michaelis Mascord notarius*».

El període cobert pel manual, descrit incorrectament, és el

que va des del 12 de novembre de 1612 fins al 8 de juny de 1617. Hem pogut localitzar-hi un tipus d'acta inèdit fins el moment: «*l'empara*», és a dir, el manament de segrest dels béns de una persona condemnada per la Inquisició.

En aquest cas, durant els primers folis del manual actuen contemporàniament dos comissaris: el Reverend Sebastià Costa, prior de Vilanant, i el doctor Paulí Papi, ardiaca de la Selva i canonge de la Seu de Giorna. Des del 23 de juny de 1614 els substitueix el Reverend Jauame Pla, canonge de la Seu de Girona.

—Notaria Girona-6, n.º 755, notari Miquel Mascort, «*Sto. Oficio. 1622-26*»,

Com a única intitulació hi figura a la coberta «*Monitoriorum Sti. Officii*»,

Durant l'espai cronològic que cobreix, del 15 de desembre de 1622 fins el 3 de març de 1626, és comissari el Reverend Narcís Frigola, doctor enquiscun dret i canonge de la Seu.

Apareix un nou tipus de document, la lletra publicatòria, («*Littere publicatorie*»), que és semblant a un monitori, però va adreçada a tots els ciutadans.

—Notaria Girona-6, n.º 662, notari Joan Miquel Savarres, «*Sto. Oficio. 1626*».

Manual sense cap intitulació, encapçalat únicament per la creu negra a la coberta.

Les actes van des del 20 d'abril de 1626 fins el 19 d'agost de 1630. N'és comissari Narcís Frigola, doctor enquiscundret, canonge de la Seu, essent substituït pel Reverend Jaume Pla, canonge de la Seu, a partir del 18 de novembre de 1628.

—Notaria Girona-6, n.º 757, notari Miquel Mascort, «*Sto. Oficio. 1630*».

L'àmbit cronològic d'aquest manual, que tanca la sèrie, va des del 21 d'agost de 1630 fins el 31 d'abril de 1635.

El comissari és el Reverend Jaume Pla, canonge de la seu de Girona. En l'interval que va des del 6 de setembre de 1633 fins el 22 de desembre d'aquest any, és substituït provisionalment pel doctor Narcís Frigola.

IV. CONCLUSIONS

En primer lloc hem de remarcar la gairebé total continuïtat de la sèrie dels «*Regestrum Negotiorum...*» de l'A.H.P.G. Solament la manca d'inventariació dels fons d'aquest arxiu ha permès que els disset volums que hem relacionat no integrin una sèrie arxivística individualitzada, com per dret els hi correspondria.

Per altra banda, hom no pot dubtar de la homogeneïtat de la sèrie, almenys entre 1572 i 1635, tal com ho demostren les dates de començament i acabament de cada registre. A més hem pogut localitzar un important document, l'«*Inventarium confectum per nobilem dominum dompnum Michaellem de Recasens de Campolongo olim de Crudillis ut dominum notarie publice civitatis baiulie et vicarie gerunde de omnibus scripturis loci quem discretus Benedictus Reig dum vixit notarius publicus gerunde possiderat, qui est unus ex undecim locis dicte notarie*».¹¹ que relaciona amb gran detall les escriptures que romanien en poder de l'esmentat Benet Reig en el moment de la seva mort. En aquest llistat hi consta un únic registre del Sant Ofici: «*Item un llibre de full gran intitulat Regestrum negotiorum Sti. officii ste. inquisitionis, que comença en dissapte a VIII de febrer MDXXVII y acabe a XXII de decembre MDXXXVI, ab una creu negra sobra les cubertes del dit llibre, dit llibre es de quatra mans de paper*».

Precisament l'esmentat llibre de B. Reig és l'únic que es conserva avui catalogat en la notaria Girona-3, concretament amb el número 382. Aquesta correspondència indueix a pensar que no s'han produït canvis ni alteracions significatives, almenys pel que fa a aquests tipus de registre.

Una segona constatació significativa que es pot fer és la de la permanència inalterable de la mateixa estructura administrativa de la Inquisició a Girona que ja va ser documentada per 1487-1505.¹² Efectivament, el tribunal continuava fortament centralitzat a Barcelona, i a Girona solament hi actuava una delegació integrada pel notari, el comissari, el lloctinent del receptor, l'escarceller i alguns corredors.

¹¹ A.H.P.G., Notaria Girona-1, reg. 833, notari Andreu Vilaplana, acta del 9 de desembre de 1587.

¹² GARCÍA CÁRCCEL, R.: *Op. cit.*, pp. 193-194.

L'oficial designat per R. García Cárcel en el treball que acabem d'esmentar, com a «notario de secuestros», és el mateix que nosaltres trobem en la teneduria dels «*Regestrum Negotiorum*». El càrrec de comissari, del qual n'hem establert la cronologia, continua exercint exactament les mateixes funcions i, finalment, en base a la documentació que aportem seria possible compondre la nòmina dels restants oficis.

Pel que fa a les seves funcions, a l'article tantes vegades esmentat,¹³ s'afirma que «*Los cargos residentes en Gerona solo obedecían a una finalidad económica: la confiscación de bienes*». Evidentment, aquesta era la seva funció primordial, però n'hi havia algunes de secundàries que mereixen esment. La més òbvia hauria estat la transmissió burocràtica envers els seus destinataris de tota mena de bans, requestes i ordres emanats de Barcelona. D'altre banda hem pogut establir l'acompliment d'una funció de la instància gironina, de jurisdicció sobre els familiars de la Inquisició residents en aquest bisbat. Així, el comissari gironí entenia i podia resoldre els conflictes de caire civil plantejats entre qualsevol particular i els esmentats familiars.

Aquest fet possibilitaria la realització d'un treball d'investigació que, encara que de poc abast, seria de gran rellevància: la formació de llistes pràcticament exhaustives dels familiars residents en els diferents pobles i viles del bisbat de Girona, a través del buidatge de les actes dels disset llibres de la sèrie. Fora d'aquesta possibilitat, qualsevol altra recerca hauria de posar en relació l'explotació d'aquest fons amb la de la documentació inquisitorial de Barcelona.

¹³ *Ibid.*, p. 194.

APENDIX

I

«Monitori per Agustí Benajam, mercader de Torroella de Montgrí».

Nos Miquel Agullana, en quiscun dret doctor, canonge de la Seu de Gerona y comissari en lo St. Offici de la Inquisicio, et fiat ut in aliis usque, a vosaltres tots y sengles preveres de la vila de Torroella de Mongri del bisbat de Gerona, eo al nuntio de dit St. Offici e a quiscun de vosaltres als quals les presents pervindran. Saluts en nostro senyor deu Jesucrist e a nostras manaments, que mes verament son apostholicos, obeir al tenor de les presents a instancia e humil suplicatio de Carlas Capella y Pau Boigas, sindichs de la universitat dels homens de la vila de Torroella de Mongri, vos diem, intimum y manam en virtut de sancta obedientia, que en continent rebudes les presents de nostra part, eo mes verament de dit St. Offici, intimeu, citeu y maneu, com nos ab tenor de les presents intimam. citam y manam a Agustí Benajam, mercader de dita vila y familiar de dit Sant Offici y arrendatari de la carniceria de dita vila, que destora al davant en lo exercissi de dita carniceria, tant en lo manxar o fer manxar, ab manxa y no bofant ab la bocha les quarns que matara o fara matar en la carniceria de dita vila, com en lo vendre y liurar aquelles en lo degut pes, com en qualsevol altres coses totes y senglas, stiga y haia destar a les ordinacions eo status per los honorables jurats o consols de dita vila fins assi fetas y fahedoras, y aço sots pena de sinquanta ducats de or de sos bens en cas de contraventio exhigidors y als gastos de dit S. Offici aplicadors y sots pena de excomunio major y aço ab satisfactio de danys y despesses, fetas y fahedores, o comparega devant nos personalment o son legitim procurador, per dir, deduir y allegar causas y rahons justes, si algunas ne tindra, per que obligat noy sia y per a perssaguir la present causa y tots y sengles actas de aquella dins a deguda provisio e a sentencia, e a sa real exequicio inclusive, certifficant lo que altrament fent lo contrari e o no comparent com es dit, procehirem contra ell y sos bens en declarar esser incidit en ditas penas y censuras y altrament en dita present causa y a tots y senglas actas de aquella, fins a deguda provisio e o a sentencia, y a la real exequicio de aquell, inclusive sa absentia en res no obstant, mas contumacia exhigint, e les intimas li seran, ço es a les portes del notari devall scrit, ha hon se fan los negocis de dit Sant Offici. Dat en Gerona a vint y sinch del mes de maig MDLXXIII.

A.H.P.G., Notaria Girona-5, n.º 767, B. Casellas.

II

«Lletra del rei Felip II al bisbe de Girona sobre les seves atribucions».

El Rey

Reverendo in Cristo Padre Obispo de Gerona, del nuestro Colegio: ya sabeis, que despues que a suplication e instancia de los Catholicos Reyes don Fernando y dona Isabel, nuestros visabuelos, que hayan gloria, la sede apostolica proveyo puso el oficio de la Sta. Inquisicion contra la heretica pravedat y apostasia en estos reynos y señorios, porque los inquisidores apostolicos que an sido y son al presente han entendido y entienden con toda diligencia y retitud en extirpar las heregias y redusir al gremio de la Sancta Madre Iglesia a las personas que han confesado y confiesan sus delitos, y en pugnir y castigar conforme a derecho de los hereges y pertinaces y negativos. Visto por los ordinarios que por esta orden se podria mejor saber y pugnir y castigar los errores y heregias contra nuestra sancta fe catholica, han ovido por bien de sobreseer en el conocimiento destas causas, y cuando alguna cosa tocante a este delito ha venido a notitia de los o desus oficiales lo han remitido dos inquisidores apostolicos, para que ellos conoscan de las causas y las determinen mediante justitia, porque tienen mejor aparejo de carceles secretas y officiales con las qualidades que se requieren y otras cosas necesarias y mas comodas al exertitio y buena expedition de los negocios del Officio de la Sancta Inquisición, y agora somos informado que vos y vuestros provisosores y vicarios generales os havreis entrometido y entrometeys en esa vuestra diocesi a conocer del dicho delito de heregia y proceder contra algunas personas culpadas y sospechas e ynfamadas del dicho crimen y hazer contra ellos procesos y porque desto se podrian seguir yncovenientes, vos encargamos y mandamos que no os entrometais en lo susodicho, y que las informaciones que teneys y tuvieredes de aqui adelante tocantes al dicho crimen de heregia y las personas que por la dicha razon stuvieren presas, con los procesos, los remitays a los inquisidores apostolicos de ese Principado de Catalunia, para que ellos los vean y hagan en ellos lo que fuera de justicia, pues segun dicho es, tienen maior aparejo de carceles y ministros, que a las cosas que de derecho vos o vuestros vicarios devieredes de ser llamados, los dichos inquisidores os llamaran para que asistays con ellos como siempre se a hecho, y no fagades otracosa en manera alguna porque no sea de dar lugar a ello. Dada en San Lorenzo el Real, a veynte y nueve dias del mes de Setiembre de mill e quinientos y setenta y cinco años.

Io el Rey

Al obispo de Gerona, que las ynformaciones que tuviera tocantes

a la heregia, juntament amb els processos, remita a los inquisidores de Catalunya.

A.H.P.G., Notaria Girona-5, reg. n.º 768, Benet Casellas.

III

«Ban dels Inquisidors sobre la penetració d'heretges provinents de França».

Nos los Inquisidors apostholicos contra la heretica pravedat y apostasia en lo Principat de Catalunya y comptats de Rossello y Sardanya, y per nosaltres lo molt Reverend y molt magnific senyor Miquel Agullana, en quiscun dret doctor, canonje, official y Vicari General del Illustrisimo y Reverendisimo Senyor Bisbe de Gerona e comissari nostre. A vosaltres tots y sengles preveres, curats y no curats, predicadors, nuncios y familiars de dit St. Offici, e a altres qualsevol persones a qui los presents pervindran en la present ciutat y bisbat de Gerona exercints, y a quiscun de vosaltres, saluts en nostre senyor Deu Jesus Jesucrist, y a nostros manaments que mes verament son apostholicos obeir. Ab tenor de les presents se us fa entendre com en dit St. Offici ce te avis que de França, aquells obres de maldat, de nit y de dia estan vellan com podran infectionar ab llur perfida secta, an despatxats sexanta o vuytanta ministres del diable per a que se repartesquen per Spanya, ab habits desfraçats, per a sembrar aquella. Per ço, en virtut de santa obedientia y sots pena de excomunió major y de cent ducats de or, dels bens del qui contrafara exegidors, y per a los gastos de dit St. Offici applicadors, vos amonestem, diem y manam, que de la hora ..., en qualsevol manera vos vindran... les presents en avant stigau advertits y recatats y apercibiau tambe a vostres parrochies y lochs stan y entraran de nou, y en saber quina gent son y quin tracte tenen, y quines paraules parlen y si alguna cosa suspitosa entendran, donen avis molt prest y tan cautolosament com podran a nos o a dit senyor comissari y en aço sie posada tota diligentia com a cosa que tant importa y si lo contrari sera fet procehirem contra los revelles e inhobedients esse insicits en dites penes y censures, y altrament justitia migencant, manant axi be sots dites penes y censures a tots y qualsevol preveres, curats y no curats, de la dita present ciutat y bisbat de Gerona que en rebre les presents les publiquen en llurs yglesies. Dat en Gerona, vint y nou del mes de dezembre, any de la nativitat de Senyor MDLXXII.

A.H.P.G., Notaria Girona-5, reg. n.º 767, B. Casellas.

IV

«*Patent per micer Posas*».

Nos los Inquisidors contra la heretica pravedad y apostasia. En lo Principado de Cathalunya y su partido con los condados de Rosseillon y Cerdanya y las valles de Aran y Andorra por la Santa Sede Apostolica specialmente dados creados y deputados, por quanto para las cosas que se ofresen del Santo Officio de la Inquisición en la ciudad de Gerona conviene que el Santo Officio y nos tengamos a quien las cometer y encomendar, por ende confiado de vos micer Posas vecino de Gerona, por ser como soys persona de toda confianza y en quien concurren las qualidades que se requieren que con toda solicitud y secreto hareys lo que por nos sera cometido y encomendado en las cosas tocantes al Santo Officio de la Inquisicion y exercitio dell vos nombramos y cremos por familiar deste Santo Officio y es nuestra voluntat que vos el dicho micer Pedro Poses seays uno de los familiares del numero desta Inquisicion y exhortamos y requerimos a todas y qualesquieres justitias assi eclesiasticas como seglares de este nuestro distrito desta dicha Inquisicion que hos hagen y tengan por tal familiar, guardando as, y haziendos guardar todas las exemptiones, privilegios y libertades, que segun derecho y costumbre y scedulas de su Magestad los que son familiares deven y pueden gozar, y os damos licentia y facultad para que podays y traygays armas assi offensivas como deffensivas de día y de noche, publicado secretamente por quales quiere partes y lugares de todo del dicho vuestro distrito, y mandamos en virtud de santa obediencia y so pena de excomunion y de cient florines para los gastos extraordinarios deste dicho Santo Officio a las dichas justicias eclesiasticas y seglares del todo el dicho vuestro distrito y a sus alguaziles exequutores y ministros que no vos tomen ni quiten las dichas armas ni os quebranten los fueros privilegios y exemptiones de que los familiares del Sancto Officio deven gozar en sus personas y bienes ni sobre ello os molesten ni inquieten en manera alguna so ladicha pena, en fe de lo que os mandamos dar y dimos esta nuestra sedula firmada de nuestros nombres, referendada de uno de los secretarios deste Sancto Officio, y os mandamos scribir en el libro y matricula donde se scriven assientan los familiares del. Dat en el Real palacio maior del Sancto Officio de la Inquisicion de Barcelona a veynte de março de mil e quinientos setenta y dos, Y porque el numero de los familiares en la dicha ciudad esta lleno, los dichos senyores Inquisidores le proveyeron por assessor del muy Rdo. commissario en la dicha ciudad y quando lugar oviere por familiar.

V

«Jurament d'un familiar del St. Ofici de la Inquisició».

Dijous a VI de mars MDLXXII, mossen Joan Salva, mercader de Cassa de la Selva, del bisbat de Gerona, novament provehit per familiar del Sant Offici de la Inquisició en la ciutat de Barcelona, ab letres patents dadas en lo real palau de Barcelona a vint y tres de Febrer propassat, lo qual Joan Salva jura en ma y poder del magnífich y molt Reverend senyor Miquel Agullana, comissari del Sant Offici de la Inquisició en la ciutat y bisbat de Gerona, de be y fehelment en les coses del dit Sant Offici largament.

Testimonis: mossen Francesch Ribas, mercader y Miquel Ballell, familiar de dit senyor Agullana.

A.H.P.G., Notaria Girona-5, reg. 768, Benet Casellas.

VI

«Empara dels béns de Miquel Amalrrich, pagès i Antoni Masdeu, sastre, de Santa Llogaia».

De part del molt Rnt. Prior Sebastia Costa, comissari del St. Offici residint en la vila de Besalu, emparau envers Miquel Amalrrich, pages y Antoni Masdeu, sastre, del lloch de Sta. Llogaya de Sterria, arrendadors dels tersos de la heretat de Rafel Tria, alies Vilert de la plassa, familiar de aquest St. Offici del lloch de Vilamari, tot lo que per raho de dit arrendament deuen o han y hauran de pagar a dit Rafel Tria, alies Vilert, manant lo sots pena de vint y cinch ducats de quiscu de ells en cars de contrafactio exhigidora, als gastos extraordinaris de dit St. Offici applicadors, que nos desista del que deuen o deuran per raho de dit arrendament sens ordre o provisio de dit senyor comissari o voluntat del devall scrit instant lo qual es mossen Esteve Vinyals, prevere rector de dita parroquia de Sta. Llogaya, vuy a 27 de novembre de 1612.

A.H.P.G., Notaria Girona-6, n.º 756, B. Casellas.

VII

«*Littere publicatorie pro Baldilio Saguer y Ortadevall, de Brugnola*».

Nos Bernat Pigem, etc., a tots los fahels cristians, axi homens com donas, de qualsevol estat, grau o conditio sien, als quals vindran a notitia las cosas en las presents lletres mencionadas, o de ellas sabran en qualsevol manera, salud en nostre senyor Deu Jesucrist, qui de tots los fahels cristians en la verdadera salud, se fa saber com per Baldiri Saguer y Ortadevall pages y familiar de aquest St. Offici de la parrochia de Brunyola nos ha denuntiat que algun temps ha no han duptat alguns fills de perditio de robar y aportar-sen de un camp seu la tarasa, una rella y un resclo de un palloner de castanyas, y en un bosch de dit instat, matarli tres cabras y dos crastats, en lo maig propassat, y algun mes ha, dos cabras, donant molt altre dany a dit familiar, en gran dany y perjudici seu. Vista la qual denunciacio, requests per dit familiar, havem manat despedir les presents, ab thenor de les quals, per la auctoritat que en esa part usam y usar volem, diem y manam a tots y totes qualsevols personas, axi homens com donas, de qualsevol stat, grau y condicio sien, sots pena de excomunicacio major late sententia y de vint y cinch ducats de or per los gastos extraordinaris del dit St. Offici, que sapien ho auran entes per via directa o indirecta alguna de las cosas dalt mencionades. o de altrás qualsevol cosas que hayan presas o furtades del dit familiar, de qualsevol specia o naturalesa que sien, o de ellas sabran en qualsevol manera, que dins sis dias primers vinents despres que les presents seran llegides y publicadas, ho denuncin, los quals sis dias los assignam per tres terminis, donant los dos dias per cada hun terme y los dits sis dias per terme peremptori, comparegan devant nos per dir y denunciar lo que cerca ditas cosas sabran o hauran hoit, ab apercebiment que passat dit termini seran exequ-tadas ditas penas ab molt rigor, com a perçonas que adredas callan y encultan la veritat, y se procehira contra los qui rebelles y inobedients seran ab altres mes graves penes y censures, fins y a tant ques descobri y sapia la veritat, y per lo que sobredit vinga a notitia de tots y no puguen ignorancia allegar, Manam al Rent. Rector de la iglesia parrochial de Brunyola y altres qualsevol preveres, axi curats com no curats, de altres parrochies, sots les dites censures y penes, que requerits per part de dit familiar, les presents publiquen ab alta veu en llurs isglesias mentres los divinals officiis selebraran. Dat en Gerona a 24 de febrer 1624.

A.H.P.G., Notaria Girona-6, reg. n.º 755, B. Casellas.

VIII

«Denúncia feta per Caterina Sparca, vídua, davant del comissari de la Inquisició»,

Catherina Sparca, vídua, habitatrix per majordona de domino Jacobo Cendra, presbitero rectore Ecclesia de Vilamarino, medio juramento per eam prestito imposse domini comisarii denunciavit sequentia. Videlicet: senyor comissari, vuy de mati a les vuyt hores poc mes o mancho, anave jo a puar aygua en un pou que esta en terra den Vilert de la plassa de dita parroquia, familiar de aquest St. Offici, en lo qual lo senyor rector ab qui jo estic en servey paga sa part de la corda y en ell pot sempre que vol fer pohar aygua, y en lo temps que jo estave pohant en lo dit pou es vinguda T. Vilerta, muller de dit Vilert, la qual no ha duptat ab aquest basto que jo amostro a V.M. de donarme molts bastonadas y bascalladas, ajahent me per lo sol y estant jo cridant tenint per cert quem mataria ohint los crits son vinguts alli dit senyor rector y Joan Subira, vell, de dita parroquia, los quals procurant de llevar li al basto perque nom pogues mes pagar y vist que ella nom podia mes pagar ha presa la daga de dit Sobira y en continent se es arremesa ab mi ab dita daga tirada, dient me quem volia dagollar y ho haguera fet sino per dit Subira, qui li ha llevada la dita daga y vist que nom podia mes danyar, ha dit en presentia de dit senyor rector y de dit Subira, molts vegadas truja y mula y que si ella hagues tinguda ajuda com jo, me hagues guardada que jo nom fore alsada delli y essent a casa sua dita Vilerta, o cercha de ella, ha amanassat a dit seynor rector publicament quel faria matar y seguit tot axo es vingut Antich, son fill, en sa casa y de la finestra estant me ha dit altre vegada truya, bagassa, y que si ell hi fos estat me haguere tirada una scopetada y me haguera feta restar davant la porta del capella. Dient ho al dit senyor rector, de que ne fas a V.M. la present denuntiatio y instancia y part formada.

Interrogada qui son stats presents ho han pogut veure y ohir dites coses, diu dit senyor rector, y Sobira, y na Rovirona, jove, y T. Roviro, vell, y Marti Vas, alies sabater, y Joan Vilagran, jove de Spasens, y molts altres dels quals nom recordi per estar jo afligida dels colps.

A.H.P.G., Notaria Girona-6, reg. 756. 30 de juliol, 1613.